

OPEN
MONUMENTENDAG

Jaarsveld

zaterdag **12** september 2026

STICHTING
**KUNST
ECUL
TU
UR**

Ode aan Jaarsveld

We hebben veel gezworven en zijn overal geweest
Maar wat ons blijft is Jaarsveld wel het meest
Iedereen zal dat beamen
Nergens waar we zo'n mooi dorpje tegen
kwamen

Met huisjes rondom de kerk
Een gebouw voor het verenigingswerk
De oude school, het stijlvolle Dijkhuis
Geven het veilige gevoel van 'thuis'

De prachtige Lek en met de stoere hoge dijk
Zo vredig en zo vriendelijk
Die het als stevige bescherming omarmt
En zich over het plaatsje erbarmt

De Herenplaats tussen het vele groen
Hier is 't op z'n mooist, wat een pracht
Het Koetshuis en het plantsoen
Die weerspiegelen in de schitterende gracht

In de gracht zwemt echtpaar zwaan
Zo sierlijk, zo mooi en wit
Nu nog de glimlach van de maan
En 't is alsof je in een sprookje zit

Een plaats met een rijk- en adellijk verleden
Waar de Fransen fel hebben streden
En verwoestingen niet werden gemedan
Waar veel petjes voor hoedjes hebben geleden

Telkens als je naar dit plaatje kijkt
Bedenk dan: wat ben ik toch rijk
Dat ik hier wonen mag
Ja, aan hoe je het voor 't eerst zag

Nu lijkt het alles zo gewoon
Maar heb steeds weer oog voor al dat schoon
Wij gaan er weer vandoor, maar komen vlug
Naar Jaarsveld aan de Lek terug

Cor Verweij – 24-11-1979

Jaarsveld het dorpje aan de Lek

Jaarsveld was vroeger het centrum van bestuur, kerk, school en handel voor heel het gebied dat zich uitstrekte van de Radiolaan in Lopikerkapel tot aan Willige Langerak. Het was ook de plek waar de belangrijke beslissingen werden genomen om ervoor te zorgen dat de Lekdijk haar beschermende functie voor de inwoners van de polders kon waarmaken.

Er zijn nog verschillende gebouwen die de herinnering aan deze glorie tijd levendig houden. De opvallendste zijn:

Het dijkhuis (uit 1903), met de gevelspreuk: *Vivoleo cespice tutus*, wat betekent 'Holland is veilig achter de groene zoden van de dijk', was het bestuurlijk centrum van het Waterschap. De Waterschappen waren en zijn ook nu nog verantwoordelijk voor veilige dijken. De geschiedenissen van de Lekdijk en het dijkleger worden nog steeds door vrijwilligers verteld tijdens de rondleidingen.

De Nederlands Hervormde Kerk werd in de 14e eeuw gebouwd en heeft door de eeuwen heen vele rampen doorstaan, waaronder verwoesting, brand en langdurig verval. De bouwgeschiedenis van dit monument is vastgelegd, en wordt verteld en getoond op deze Open Monumentendag.

De Buitenplaats Huis te Jaarsveld. Nu geheel gerestaureerd en particulier eigendom is dit landhuis met een historische tuin een prachtige locatie voor bijzondere bijeenkomsten, huwelijken en partijen.

Deze historische gebouwen laten ook zien dat monumenten aandacht en onderhoud nodig hebben, willen wij ze bewaren voor de toekomst.

Hechte gemeenschap

In de loop der jaren is er veel veranderd. Ook in dit dorpje aan de Lek. We kunnen er geen boodschappen meer doen want alle winkeltjes zijn verdwenen, en ook de basisschool is er niet meer. Maar de veerkracht van de inwoners is er

nog steeds. In Jaarsveld is het goed wonen, ook al ontbreekt de handel, is het geen bestuurlijk centrum meer, de bewoners genieten nog altijd van de rust en van de prachtige omgeving. Ze vormen een hechte gemeenschap met een sterk verenigingsleven, een actieve hervormde gemeente en een buurtvereniging voor jong en oud.

We zijn blij u allen op Open Monumentendag 2026 te kunnen uitnodigen om kennis te maken met de historie en de verhalen van dit bijzondere dorp en haar inwoners.

Met vele vrijwilligers is er een boeiend programma samengesteld van historie, verhalen en cultuur. Ik wens u een heel fijne dag. Geniet van uw bezoek aan het Dorpje aan de Lek!

Dieny Scheffer

Voorzitter Stichting Kunst en Cultuur Lopik

De waterschappen

“
*We houden van water.
We danken water.
We respecteren water.
We zijn allemaal water.
We zijn allemaal Eén.*”

Masaru Emoto

De strijd tegen het water

Nederland en water horen bij elkaar. Vanaf het moment dat de eerste mensen in Nederland gingen wonen, begon de strijd tegen het water met zelfgemaakte heuvels van klei. Daarna kwamen er dijken, molens en gemalen. Nederlanders hielden niet alleen water tegen, maar wonnen ook land terug van het water. Al eeuwenlang werken waterschappen, boeren en burgers samen om Nederland te beschermen tegen het water. We bouwden dijken, legden polders aan en zuiveren ons water. Maar in 2026 is de maakbaarheid van ons landschap niet meer vanzelfsprekend als gevolg van extremere weersomstandigheden: droogte, wateroverlast en stijgende zeespiegel. Daarnaast raakt ons water steeds meer vervuild en is schoon water niet altijd meer vanzelfsprekend. Waterschappen werken hard om de groeiende uitdagingen het hoofd te bieden.

Taken en belangenbehartiging

Waterschappen of hoogheemraadschappen werken aan waterveiligheid, waterkwaliteit en waterkwantiteit en ze regelen de waterhuishouding in een bepaald gebied. Ze zijn een van de oudste Nederlandse bestuursinstellingen: Graaf Willem II richtte in 1255 in Leiden het eerste waterschap op, het Hoogheemraadschap van Rijnland, dat nog steeds bestaat. De grondwet van 1848 legde officieel vast dat de taak van waterbeheer bij waterschappen ligt. Dit moest ook voorkomen dat gemeenten maatregelen konden nemen die wateroverlast naar buurgemeenten zou verplaatsen. In 1927 verenigden de waterschappen zich in de koepelorganisatie Unie van Waterschappen. Deze Unie behartigt in Den Haag en Brussel de belangen van de waterschappen en zorgt voor kennisuitwisseling en samenwerking. Sinds 17 mei 2018 zijn er 21 waterschappen in Nederland.

Waterschapsverkiezingen

Door te stemmen voor de waterschappen hebben we invloed op de keuzes die het waterschapsbestuur maakt over waterbeheer in hun gebied en het geld dat daarvoor uitgegeven wordt. Iedereen betaalt mee via waterschapsbelasting, geld dat uitsluitend besteed wordt aan regionaal waterbeheer. Hoe dat gebeurt, verschilt per waterschap. Onafhankelijk van of partij A of partij B wint, de dijken moeten onderhouden worden en het afvalwater gezuiverd, taken die bij geen enkele partij ter discussie staan. Maar over de manier waarop dat gebeurt, verschillen de partijen van mening. Moet er bijvoorbeeld meer aandacht naar landbouw of juist naar natuur? En hoe om te gaan met lange periodes van droogte of steeds heviger wordende regenbuien? De eerstvolgende waterschapsverkiezingen vinden plaats op 17 maart 2027.

Dijkgraaf of watergraaf

De dijkgraaf is de voorzitter van het waterschap, vergelijkbaar met de rol van een burgemeester bij een gemeente. Bij sommige waterschappen heet dit een watergraaf (als er geen primaire dijken in het waterschapsgebied liggen). De regering benoemt de dijkgraaf voor een

periode van zes jaar. De dijkgraaf zit de vergaderingen van het algemeen bestuur voor maar heeft daarin geen stemrecht, en mag dus niet meebeslissen over het beleid van het waterschap. In het dagelijks bestuur heeft hij of zij wel stemrecht.

Het dagelijks bestuur (DB) bestaat uit de dijkgraaf en vijf hoogheemraden. De leden van het dagelijks bestuur zijn vergelijkbaar met de wethouders van een gemeente. Het college van dijkgraaf en hoogheemraden is verantwoordelijk voor de beleidsvoorbereiding en het uitvoeren van besluiten van het algemeen bestuur.

Droge voeten

Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden regelt het lokale en regionale waterbeheer in Midden-Nederland.

'Ons werkgebied bestaat uit het zuidelijk deel van de provincie Utrecht en een klein deel van Zuid-Holland. Wij zijn er voor veilige dijken, schoon oppervlaktewater en droge voeten.'

Foto v.l.n.r.: Gijs Stigter, Bert de Groot, Nanda van Zoelen, Jeroen Haan (dijkgraaf), Els Otterman, Anjo Travaille, Cis Apeldoorn (secretaris-directeur)

Foto: Stichtse Rijnlanden

Bronnen en meer informatie

waterschappen.nl
unievandwaterschappen.nl
waterstaatsgeschiedenis.nl
hdsr.nl

Leven met water

de geschiedenis van de Lekdijk

Water heeft de geschiedenis van de Lopikerwaard bepaald. Al voordat de eerste boeren zich hier vestigden, bestond een groot deel van het gebied uit uitgestrekte bossen met wilgen, populieren, elzen, iepen en essen. Het landschap was drassig en moeilijk begaanbaar. Toch zagen de eerste bewoners ook de voordelen. Gebieden die regelmatig overstromden werden steeds opnieuw voorzien van vruchtbare rivierklei, die de grond bijzonder geschikt maakte voor landbouw. Verder van de rivier lagen uitgestrekte veengebieden: nat, voedselarm en moeilijk te bewerken.

Vanaf de elfde eeuw begon de ontginning van deze veengebieden. De gronden waren eigendom van de Duitse keizer, beheerd door leenmannen. In de Lopikerwaard vervulde de bisschop van Utrecht deze rol. Om de nieuwe landbouwgronden tegen het rivierwater te beschermen, werd langs de Lek een dijk aangelegd: de eerste Lekdijk.

De Bovendamsse en de Benedendamsse dijk

De strijd tegen het water was daarmee nog lang niet gewonnen. Nadat de Kromme Rijn in de twaalfde eeuw werd afgedamd, steeg de waterstand in de Lek. Het water kon minder

goed worden afgevoerd, met in 1230 en 1233 grote overstromingen tot gevolg. De graaf van Holland en de bisschop van Utrecht besloten daarop de dijken te verhogen, onder meer tussen Lopikerkapel en Schoonhoven. De bisschop kreeg de verantwoordelijkheid voor het onderhoud van de dijken.

Ook de Hollandse IJssel had te maken met de hoge waterstanden in de Lek. Om dit probleem te beperken werd de Hollandse IJssel bij het Klaphek afgedamd. Sindsdien bestaat de Lekdijk uit twee delen: de Bovendamsse Lekdijk, tussen het Klaphek en Amerongen, en de Benedendamsse Lekdijk, tussen het Klaphek en Schoonhoven.

Hoewel de waterstand in de Hollandse IJssel hierdoor daalde, moest de Lek juist meer water verwerken. Dat leidde in 1321 opnieuw tot ernstige overstromingen in de Lopikerwaard. De aanleg van een middeldijk waarvan de Meerndijk onderdeel is, bracht verbetering. Tegelijkertijd zorgde de inklinking van de veengrond voor nieuwe uitdagingen. Vanaf het midden van de vijftiende eeuw werden daarom poldermolens gebouwd om overtollig water weg te malen naar de Hollandse IJssel. Tegenwoordig wordt de waterstand gereguleerd met moderne gemalen.

Ondanks alle inspanningen van waterschappen en hoogheemraadschappen bleef de Lek een onvoorspelbare rivier. Door de eeuwen heen zijn op verschillende plaatsen dijk-doorbraken geweest, zoals in 1751 tussen Uitweg en Jaarsveld.

stuwen om de waterstand op peil te houden voor de scheepvaart en verzilting van het grondwater tegen te gaan. Ook de komende jaren blijft de Lekdijk in ontwikkeling. Tussen Jaarsveld en het Klaphek wordt gewerkt aan grootschalige dijk-

Leven met hoge waterstanden:

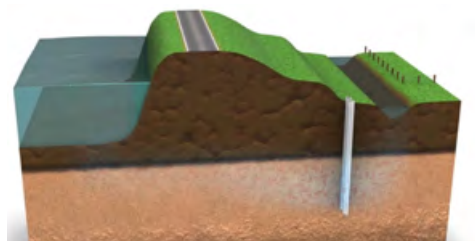
De dijkversterkingen en verhogingen tussen 1751 en 1881

Ruimte voor de rivier

Na de hoge waterstanden van 1993 en 1995 veranderde de kijk op waterveiligheid. Lange tijd lag de nadruk vooral op het steeds verder verhogen van de dijken. Inmiddels is duidelijk dat dit alleen niet voldoende is. Door klimaatverandering, extremere weersomstandigheden en de stijgende zeespiegel is gekozen voor een andere aanpak: de rivier krijgt op verschillende plaatsen meer ruimte om veilig hoge waterstanden af te voeren.

In het kader van het programma 'Ruimte voor de Rivier' zijn de afgelopen jaren diverse maatregelen uitgevoerd. Dit programma krijgt inmiddels een vervolg met 'Ruimte voor de Rivier 2.0', waarin nog meer aandacht is voor klimaatverandering, perioden van laagwater en een goede verdeling van het rivierwater over Nederland. Daarnaast helpen

versterking. Daarbij wordt onder meer voorkomen dat bij hoogwater zand onder de dijk wegspoelt, waardoor instabiliteit kan ontstaan. Met damwanden en ondergrondse schermen wordt de dijk beter beschermd.

Zo blijft de Lopikerwaard, net als eeuwen geleden, leven met het water. De uitdaging is nog altijd dezelfde: zorgen voor een veilige leefomgeving, terwijl er tegelijkertijd ruimte blijft voor natuur, landbouw, recreatie en de rivier zelf.

Een van de bijzondere plekken langs de Lekdijk

beschut staan of zitten. Een eenvoudig ontwerp werd bedacht en uitgevoerd. Sindsdien is het een veelbezochte plek door zowel vogelaars als niet-vogelaars.

's Morgens vroeg, vanaf zonsopgang, komen de tellers en later op de dag rusten vele passanten er even uit om te genieten van de omgeving.

Een klein wonder

Een van de vaste tellers en oprichter van deze post is Arjan Boele, inwoner van Jaarsveld.

Al vele jaren gaat hij vrijwel dagelijks op pad, en vanaf 1997 telt hij ook regelmatig op Telpost De Horde. Inmiddels zijn daar ruim 6,4 miljoen overtrekkende vogels geteld, verdeeld over 253 vogelsoorten, en passeerde er bijvoorbeeld ook tweemaal een zeehond. Alle resultaten zijn te vinden op trektellen.nl.

Het bijzonderste moment beleefde Arjan in 2017. Hij vertelt erover.

Op 20 augustus zette ik om 06:30 uur op Telpost De Horde mijn Trektellen-app aan. Al gauw arriveerden mijn medetellers Frank, Gert en Kees, waardoor we voor het eerst na de zomervakantie weer een ruime bezetting hadden. Het was een mooie rustige ochtend en we hoopten dat we bijvoorbeeld de eerste visarend van het seizoen zouden zien. Vol goede

Voor enthousiaste fietsers is een rondje langs de Lek een geliefde route. In elk seizoen is het genieten van de rivier, de uiterwaarden en alles wat er groeit en leeft. Als je dan tijdens de tocht even rust wilt nemen is de Telpost De Horde bij Jaarsveld een aanrader. Een heel bijzondere plaats, naast een in 1989 gegraven Lek-arm, met een weids uitzicht naar alle kanten van wel 20 kilometer.

Deze eenvoudige post is er gekomen door enthousiaste 'hobby'-vogeltellers. Toen in 2010 de mogelijkheid kwam om met Europese subsidie picknickbankjes te plaatsen langs de Lekdijk bedachten zij dat het fijn zou zijn om er bij De Horde een beschutte plek van te maken. Dan konden ze de vele uren die ze op dat punt stonden om overtrekkende vogels te tellen wat

moed scanden we het luchtruim om ons heen. Om 8.04 uur zag Frank vanuit het zuidwesten een grote vogel snel aan komen vliegen. Een donker beest, met veel wit op de onderzijde en lange puntige vleugels, vloog strak de Lek op. Binnen enkele seconden werden de eerste foto's gemaakt. Opgewonden constateerden we dat we een Bruine Gent hadden gezien!! Een tropische zeevogel die voorkomt in de Atlantische en

De Bruine Gent – bron: Wikipedia

Indische en Grote Oceaan en die nog nooit ten noorden van Spanje gezien was. We konden het zelf nauwelijks geloven... Gelukkig hadden we vele tientallen foto's die deze unieke gebeurtenis hadden vastgelegd.

Een klein wonder op een bijzondere plek langs de Lek.

De loswal van Jaarsveld

Jaarsveld lag op een zeer strategische plek aan de Lek. De dijk vanaf de Horde naar het huidige Salmsteke was een 'schaardijk', waarbij de rivier direct langs de dijk stroomt, zonder een brede uiterwaard ertussen. Daardoor kon je voorbijgangers op de dijk of het jaagpad goed in de gaten houden, evenals de scheepvaart op de rivier. Dit was een van de redenen waarom Hendrik van Vianen hier in 1384 kasteel Veldenstein bouwde. Het betekende ook dat dit een handige losplaats was voor schepen. Lange tijd was dit in het westelijk deel van de Lek zelfs de enige laad- en losplaats. Hiervandaan onderhielden beurtschippers een regelmatige dienst op Rotterdam.

Door de moeilijk begaanbare, vaak modderige wegen, vond het meeste transport over water plaats. Voor een goede verbinding met de Lopikerwetering werd de Jaarsveldse vaart gegraven (in de volksmond 'de Fort' genoemd). Deze loopt nog steeds langs de S.L. van Alterenlaan. Aan de hoge holle Graafbrug die de vaart vanuit de Graafdijk overspant, kun je nog zien dat hier vroeger zwaarbeladen boten onderdoor kwamen. Via de wetering voeren beurtschippers naar Schoonhoven, IJsselstein en Utrecht.

Aan beide kanten van de vaart liep een pad om de boten te kunnen trekken. Zulke lijn- of jaagpaden liepen ook langs de Lek. Deze waren zeker tot 1815 in gebruik. Er waren voor de 'scheepsjagers' wel obstakels te overwinnen. Soms moesten ze bij voetveren de rivier oversteken en aan de andere kant de boot verder trekken tot de volgende hindernis.

De loswal met silo's van Brokking's Veevoederfabrieken. Bron: archief familie Brokking

Oude afbeeldingen van Jaarsveld tonen gebouwtjes die dienstbaar waren aan de activiteiten. Zo ook op de ets op deze pagina, waar bovendien volgeladen roeibootjes zijn te zien bij een grotere boot. Dit duidt op laden en lossen. Langs de dijk waren een herberg en café, waar vermoeide reizigers even bij konden komen. Er was geen echte haven. De losplaats was eeuwenlang waarschijnlijk alleen een oeverstrook. Op kaarten van de Lekdijk Benedendams van L.A. van der Voort uit 1878/1879 is een strook onder de dijk, direct ten oosten van de Van Alterenlaan, duidelijk aangeduid als 'Losplaats'.

Yaersvelt 1630, ets van Abraham Rademaker uit 1727/1733 naar de situatie in 1630. Bron: Rijksmuseum

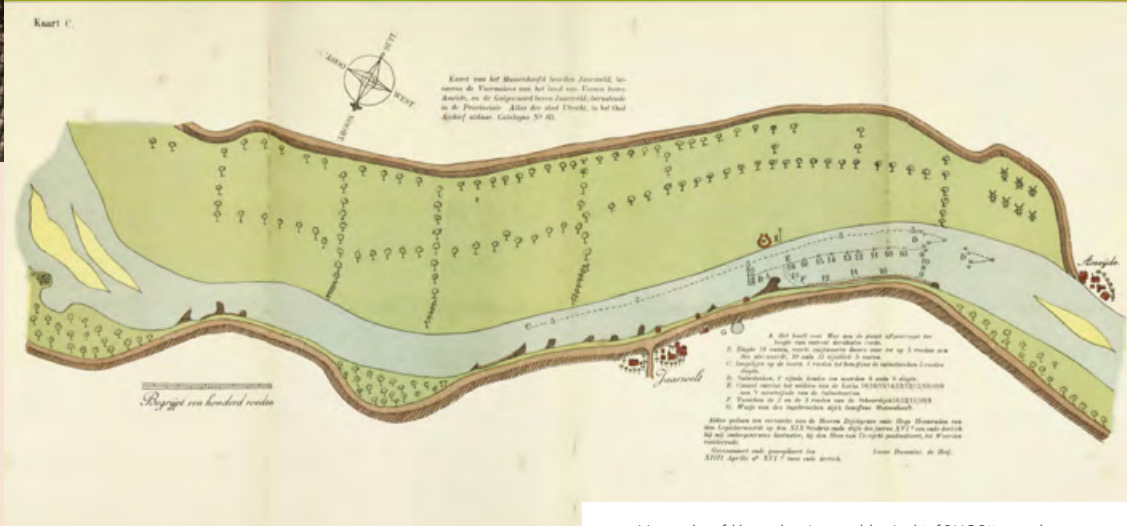

In 1928 verkreeg H.A. Brokking een vergunning voor het bouwen van een steiger op de loswal voor het dijkhuis. Hier kon schipper Van de Haar zijn boot aanleggen om de uit Rotterdam aangevoerde granen en grondstoffen te lossen. Deze werden gemalen en gemengd in de veevoederfabriek bij de Fuikebrug. In de oorlog moest het schip 'onderduiken' bij De Horde, omdat de Duitsers alle boten vorderden voor de tocht naar Engeland. Na de oorlog nam Brokking de boot over van de schipper, die aan wal wilde gaan wonen. Deze boot, met een capaciteit van 86 ton, kreeg de naam 'Woelwater'. In 1954 bouwde het bedrijf een loswal van 40 meter lang en 10 meter breed, met een stalen damwand en betonnen dek. Het graan werd uit de boot via een jakobs ladder in een trechter gestort, waaruit de kiepwagen werd geladen. Later kwamen er meerdere silo's bij.

Op deze prentbriefkaart naar een foto uit 1930/1935 genomen vanaf de toren van de Hervormde Kerk, is de eerste steiger op de loswal te zien. Bron: Utrechts Archief

Deze loswal heeft ongeveer 40 jaar goed gefunctioneerd en was van groot belang voor de aanvoer van grondstoffen, maar werd in de jaren negentig ontmanteld. Nadat de kade nog een poosje voor andere doeleinden is gebruikt, is deze ook verwijderd en is deze plek aan de Lek weer teruggenomen door de natuur. De enige boot die hier nog eenmaal per jaar aanmeert is de stoomboot van Sinterklaas.

De geschiedenis van het Mussenhoofd

Mussenhoofd beneden Jaarsveld – Archief RHC Rijnstreek

Tegenover Het Oude Veerhuis staat een boerderij waar vroeger Gerrit Janszoon Mus woonde. Toen in 1511 de Lekdijk bezweek, tussen die boerderij en de huidige begraafplaats, en dat in 1570 opnieuw gebeurde, stonden de hele Lopiker- en Krimpenerwaard langdurig onder water. Voor de herstelde dijk werd een hoofd aangelegd dat bekend stond als het Mussenhoofd.

In 1616 sloeg een deel van het hoofd weg door hoogwater op de rivier en was zwaar heiwerk nodig om de schade te herstellen. In 1621 was opnieuw veel onderhoud aan het hoofd nodig en in 1631 slaat de rivier de kop van het hoofd weg over een lengte van 3,5 dijkroeden (ongeveer 14 meter). Het hoofd werd weer op het oude fundament hersteld. De oorzaak van het malheur zou liggen aan de overkant van de Lek. De daar geplaatste zalmsteken (staande netten om trekkende

Het Oude Veerhuis ter hoogte van het vroegere Mussenhoofd

zalmen in te verstrikken en ze te vangen) zouden de aanslibbing aan die kant bevorderen, waardoor de hoofdstroom van de rivier steeds meer op de noordoever gericht zou worden.

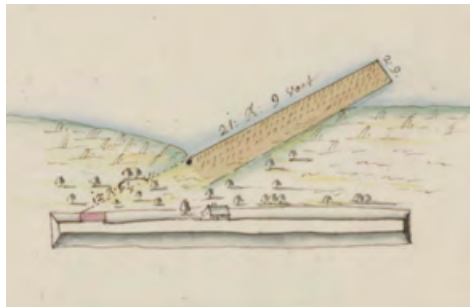
Juridisch gevecht en sloopwerk

Dijkgraaf en heemraden van de Alblasserwaard waren het oneens met deze uitleg. Ze stelden dat het hoofd juist schadelijk was voor het achttal buitendijkse voormolens van de Zederikboezem, omdat het hoofd de stroom sterker naar hun oever zou voeren. Dit leidde tot een juridisch gevecht met rekesten tot aan de 'Edel Mogenden Heeren van de Staten Generaal' om verder herstel van het hoofd te verbieden. In de nacht van 2 december 1631 verliet een tiental schuiten Vianen, bemand door 300 met musketten en ander wapentuig bewapende strijdlustigen. Zij sloopten het hoofd over een lengte van 3,5 roeden, smeten de palen en het rijswerk in de rivier en staken de werkketen van de dijkwerkers in brand. Op de tegenoverliggende oever wierpen ze een aarden stelling op die ze bezetten met gewapend volk, om het herstel van het hoofd door dijkwerkers te beletten.

'Dijkverstandigen'

Dan beginnen van alle kanten bemiddelingspogingen. Steeds weer worden nieuwe commissies gevormd en advies ingeroepen van onpartijdige 'dijkverstandigen', en volgen vele rapporten. Ook de Prins van Oranje wordt ingelicht.

Uiteindelijk wordt het herstel van het Mussenhoofd op 18 november 1633 voor fl. 90,- aanbesteed, en het werk uitgevoerd. In 1864 heeft Rijkswaterstaat met de normalisatiewerken (de aanleg van kribben en strekdammen) een krib op het Mussenhoofd aangesloten. Met de andere aangelegde kribben langs dit dijkvak ontstond aanzanding en opslibbing, waardoor er een veiliger voorland langs de dijk is gevormd.

Recreatieterrein Salmsteke ontleent zijn naam aan de tijd dat hier nog volop zalm werd gevangen. Het ligt vlakbij het dorp Jaarsveld; een 14de eeuwse nederzetting bij het in 1672 verwoeste kasteel Veldenstein, waarvan de kasteelgrachten nog zichtbaar zijn. De Lek was een echte zalmenrivier met grote vangsten. Bekend is het verhaal dat dienstboden bij het aannemen van een betrekking bedongen dat zij niet meer dan twee keer per week zalm moesten eten. Dit verhaal is bekend in alle dorpen langs de Lek en de Rijn waar op zalm werd gevestigd.

Een 'zalmsteek' was een soort schutting, gevlochten van wilgenteen, bevestigd tussen grote palen die in de rivierbodem waren geslagen. De zalmen moesten daardoor zoeken naar openingen, maar daar hingen korven of fuiken achter, dus zaten ze in de val. De zalmsteken mochten maximaal tot halverwege de rivier reiken en er moest een minimale opening voor de scheepvaart zijn van 25 meter tussen steek en oever.

Salmsteke is nu een TOP, een Toeristisch Overstappunt, waar een zuil staat met interessante informatie over de omgeving en over fiets- en wandelroutes.

Uitdagende zomersport

In het verleden organiseerde Ton de Leeuw van Zorgwijk op Salmsteke de Landbouwdagen. Begin jaren zestig van de vorige eeuw werd als een van de attracties met een houten polsstok over een kleiput langs de dijk gesprongen. Deze kleiputten liggen overal langs de dijk, als bewijs dat klei om de dijk te verstevigen of op te hogen van dichtbij gehaald werd (alles was toen nog handwerk). In korte tijd groeide de attractie uit tot een heuse sport die de Polsstokvereniging Jaarsveld organiseerde. De landbouwdag verdween, de sport bleef en werd door de jaren heen steeds professioneler.

Al meer dan zestig jaar wordt hier het polsstokverspringen beoefend, een uitdagende zomersport. De bedoeling is dat de atleten met een aanloop in een lange carbonstok springen, vervolgens al klimmend in de stok over het water springen en zo ver mogelijk landen in het zandbed. In april starten de trainingen. Het wedstrijdseizoen loopt van mei tot september. Het is meer dan de moeite waard deze bijzondere plek langs de Lekdijk dan te bezoeken tijdens een van de wedstrijden.

De Heul

nog een bijzondere plek langs de Lekdijk

Waar de Rolafweg-Zuid bij de Lekdijk komt, staat sinds de 16de eeuw een 'heul'. Dit is een uitwaterende klepsluis waardoor het water van de polders Wiel en Vogelzang op de Lek geloosd werd. De klep viel dicht bij hoog water, zodat het water uit de Lek niet de polders in kon stromen. Door de eeuwen heen is het afvoeren van het overvloedige water uit de polders Wiel en Vogelzang altijd moeizaam geweest. Oorspronkelijk lag de heul op de hoogte van de dijk en maakte daar ook deel van uit. Door dijkverzwaringen ligt hij nu echter binnendijs en lager dan de kruin van de dijk. De huidige gemetselde constructie dateert uit de 19de eeuw.

Het geheel van binnen- en buitendijkse boezem heeft dus een bijzondere historische betekenis, in het bijzonder voor het dorp Lopik. Niet alleen is deze heul de enige nog overgebleven heul in Nederland, maar ook is tweederde van het dorp Lopik gebouwd in het gebied dat door deze molens en heul droog werd gehouden.

De bedreiging

De heul is aan het verzakken. Er blijft regelmatig veel water rond de heul staan, waardoor het metselwerk wordt aangetast. Restaureren kost veel geld en het is nog niet zeker of deze bijzondere plek langs de Lekdijk behouden kan blijven. Gelukkig maken leden van de Historische Vereniging Lopik – dorpen en landerijen zich sterk om de heul als cultureel-historisch erfgoed te behouden, waardoor op deze bijzondere plek langs de Lekdijk ook in de toekomst het historische verhaal kan worden verteld.

De Grienduilen

volksverhaal

Het zijn geen uitheemse vogels die de vroegere grienden rond Jaarsveld in de vorige eeuw bevolkten. Het waren de griendarbeiders die daar hun zware werk verrichtten. Niet alleen de bewoners van het dorp werden zo genoemd, maar alle inwoners van de vroegere gemeente Jaarsveld, vanaf de Radiolaan tot aan de Tiendweg van Willige Langerak en vanaf de Lopikerwetering/Enge IJssel tot aan de Lekdijk.

Grienden

Grienden werden aangelegd op natte laaggelegen gronden, die niet geschikt waren voor akkerbouw, fruitteelt of grasland. Ze lagen veelal dicht tegen de Lekdijk, door de kwel aldaar vanuit de rivier en in de uiterwaarden. Daar werden de wilgenstekken uitgepoot in de vette klei. Na één of twee jaar werd daarvan de teen (dunne twijgen) gesneden. Daarna kon om de drie tot vier jaar het hout worden gehakt. Het was zwaar werk om in de vette natte klei met een kromme rug en een rijshaak te werken. Het product werd in bossen gebundeld en op de schouders naar een schouw gedragen en vandaar richting wetering gevaren. En dat van november tot maart in de gure herfst- en wintermaanden. Ook riet en biezen werden er gesneden.

Griendproducten

De bossen teen werden geweekt met de onderinden in het water langs de weteringen en vervolgens geschild op een schilizer, waarna handelaren ze verkochten aan mandenmakerijen. Het hakhout werd gedeeltelijk gekloofd en tot hoepen rond tonnen geslagen om de duigen bijeen te houden. Verder voor het geriefhout en de bonenstaken, terwijl de rest werd verkocht voor het maken van zinkstukken e.d. in de waterbouw. Het riet was voor de dakbedekking en de biezen om bijvoorbeeld stoelen te matten. Met de opkomst van ander verpakkingsmateriaal als kisten, kratten, ijzeren banden en vaten, alsmede de toepassing van kunststoffen en ook door de toepassing van asfalt in de waterbouw verloor het product aan belangstelling. Doorgesloten grienden zoals de Hoge Grienden in Lopik hebben nog enkel natuurwaarde.

Oorsprong bijnaam

Ook de inwoners uit Werkendam hebben de bijnaam van grienduilen. Zij werkten in de Biesbos die na de Sint Elisabethsvloed in 1421 was ontstaan. Ze verbleven daar de gehele week in keten. Hier is de naam van grienduיל waarschijnlijk ontstaan. Zo leeft deze bijnaam ook bij ons nog voort in de rijke cultuurhistorie van ons gebied.

Het dialect van Jaarsveld

Het dorp van Jaarsveld vindt men niet
In 's lands historieblaam
En voor bekendheid aan die plaats
Wordt meestal niets gedaan.

Toch is er in die streek een spraak
Een taal waaraan wij horen
Wie of er niet in 't Jaarsveldsland
Of wel in is geboren.

De taal die daar gesproken wordt
Laat ik hieronder horen
Het is geen zuiver Nederlands
Dat zeg ik van te voren.

Men hoort daar spreken van een pèrd
Dat lopt te draven met zijn vullen
Van 's Zundags noar de kerk toe gaan
Gekleed in d'allerbeste spullen.

Een meisje gaat voor moeder vroeg
Wat kès en butter hoalen

Mijn moeder zegt zij zel beslist
Jou merrige betoalen.

En spreekt men daar van Piet of Jan
Dan doet men dat in meervoudstaal
't Zijn Pieten, Jannen en zo meer
En vaders, moeders allemaal.

De zog, zegt Jan van buurman Klaas
Die kreeg vannacht weer keuiën
En Rietje vraagt acht dagen vrij
Om koeien te mogen heuien.

De verrekens zijn 't onderwerp
Waar velen over spreken
Is 't s maandags slecht in Rotterdam
Dan is dat geen best teken.

En daarom als ik meester was
Ik zou de kindren leren
Dat zij hun schone moedertaal
Wat beter moesten eren.

Maar ieder weet hoe moeilijk 't is
Gebreken af te leren
De beste stuurlui staan aan wal
De beste knechten zonder heren.

En daarom laten wij gerust
De meester op zijn school regeren
't Was maar een wenk niet kwaad bedoeld
Ik dank u, dames, heren.

Pieter Otto Verweij

Hoe bewoners langs de Lek hun brood verdienen

Vier generaties Stigter

Goede grond

Al vele jaren zijn de plaatsen en dorpen langs de rivier bekend door de fruitteelt. Zo ook in Jaarsveld. Dat komt door de goede grond vertellen de fruittelers.

De belangrijkste bronnen van inkomsten waren tot in de negentiende, zoals ook elders in de Lopikerwaard, de landbouw, veeteelt en fruitboomgaarden. Vanaf de negentiende eeuw kwam daar de griendcultuur bij. Die was voornamelijk geconcentreerd langs de Lek in Willige Langerak en Jaarsveld, waar teenhout werd verbouwd, dat in het natte seizoen werd gesneden, geschild en gesorteerd en in het voorjaar voor de handel gereedgemaakt. De Lek en de IJssel traden regelmatig buiten hun oevers. Door deze rivieren, die sterk meanderden, werden op verschillende plaatsen vruchtbare stroomruggen en oeverwallen gevormd. De zandige grond van die oeverwallen is erg geschikt voor akkerbouw en fruitteelt.

Het is interessant om te horen hoe de fruittelers vroeger enorm hard en lang moesten werken om hun brood te verdienen. En alle kinderen werden ingeschakeld bij de vele werkzaamheden.

De verhalen van de twee families Stigter (ja dezelfde naam maar misschien heel heel in de verte familie) geven een goed beeld van het begin en van de ontwikkelingen van de fruitteelt in Jaarsveld.

Fruitteelt van de Arie's

Overgrootvader, Arie Stigter (1875-1955) die woonde aan het Hemeltje 424 in Benschop had op 29 maart 3 ha land gekocht in Benschop (Boveneind) Het was griendland, bouwland en water. Dat was het eerste begin van ondernemen in de landbouw met eigen grond. Daarnaast had hij kippen en eierenverkoop. Zijn kinderen werkte ook mee en opa (Arie Stigter 1904-1992) was inmiddels griendwerker, boerendaggelder en fruitteler in Benschop.

Enige jaren later kocht opa Arie Stigter (1904-1992) samen met zijn broer Jacobus Stigter (1902-1984) op 5 oktober 1954 in

Jaarsveld aan de Oudeslootseweg 7.5 ha grond, genaamd 'de jonge boomgaard' (de zogenaamde fruittuinen). Ze kochten de grond van Johanna Amelia Graswinckel (gehuwd met Hugo Charles Gustaaf Baron van Lawick), van Jonkheer Doctor Dirk Petrus Maria Graswinckel en van wijlen Jonkheer August Ernst Frederik Graswinckel.

Vanaf 1954 hadden ze boomgaard in Jaarsveld. In 1958 werd daar de eerste bewaarschuur voor fruit gebouwd en later volgde de woning. Het was een jonge hoogstamboomgaard met appels en peren.

Het waren voor die tijd gangbare rassen te weten appels: Yellow Transparant, Stark Early, Manks Codlin, Groninger Kroon, Notarisappel, Princess Nobel, Laxton Superb, Glorie van Holland, Jonathan, Ingrid Marie, Goudreinette, Golden Delicious, Ellison's Orange, Zoete Ermgard, Cox Orange Pippin en James Grieve.

Peren: Precoc de Trevoux, Beurré Alexander Lucas, Bonne Louise d'Avanches, Triomph de Vienne, Doyenne de Comice, Legipont, Winterjan, Gieserwilderman, Emile d'Heyst, Comtesse de Paris en Wijnpeer.

De gebr. Stigter zijn in 1954 verder gegaan met deze rassen. Het waren goede tijden. Alle kwaliteiten werden verkocht. Zelfs appels of peren die gevallen waren met een storm (windval) of tijdens het plukken (plukval) werden verkocht. In die tijd stonden er 200 tot 1000 bomen per ha.

Vader Arie Stigter (1929-1983) werkte van het begin mee in de fruitteelt. En uiteindelijk ging hij met zijn vader verder toen Jacobus er mee stopte. Die bleef in Benschop actief. Vader begon al vrij snel te moderniseren en over te schakelen naar laagstambomen. Hoogstammen zijn arbeidsintensief en de productie ligt aanzienlijk lager dan bij laagstam. Dit proces vergt jaren. Er werden steeds nieuwe rassen geplant en ook het aantal bomen groeide naar 2000 tot 2500 per ha.

In 1976 kwam de beregenings-installatie vanwege de extreme droogte van dat jaar. Dit was een mobiele installatie en moest dus steeds worden verplaatst. In 1983 is Arie Stigter 1962 na het overlijden van zijn vader verder gegaan met de fruitteelt.

Er kwamen gelukkig betere nieuwe rassen in het assortiment. De Jonagold en Elstar waren inmiddels gangbare rassen en hadden vaste positie in de handel. De oude appelrassen zijn bijna geheel uit het assortiment verdwenen. Dan komen er bij peren nieuwe rassen op de markt: Sweet Sensation en Xenia zijn momenteel de blikvangers. De oude perenrassen Conference en Doyenne du Comice blijven nog steeds koploper, dit in tegenstelling tot de oude appelrassen die vrijwel verdwenen zijn. Het aantal bomen varieert nu van 4000 tot 5000 per ha. De laatste jaren is de appelteelt vervangen door perenteelt. Vroeger waren er veel rassen op een bedrijf; nu zijn er nog maar 3 perenrassen.

In 2000 is er begonnen met de kersenteelt, het was een oude traditie die hersteld werd: 'kersen eten in de Oudesloot'. Ze begonnen met de nieuwe kersenrassen: grote donkere kersen. Veel mensen wisten de boomgaard te vinden. Met de kersenverkoop begon ook de winkel te groeien tot uiteindelijk Landwinkel de Fruitwaard. Het was een bijzondere tijd met veel verhalen over vroeger: een daagje uit in de kersenboomgaard en grote verhalen over de Meikers. In 2025 hebben ze de laatste kersen geoogst en helaas er is geen kerseneten meer in Jaarsveld. De kersenbomen zijn inmiddels vervangen door de Xenia peer. Ze hebben dit 25 jaar mogen doen met plezier en het was gezellig in de kersentijd.

Inmiddels staat de volgende generatie (Arie Stigter 1991) klaar om verder te gaan als perenteler en de zesde generatie Arie Stigter (2025) kijkt vanuit de wieg al naar de peren...

Het familiebedrijf van Henk Stigter

Henk Stigter

Het verhaal van het familiebedrijf Henk Stigter begint in 1958. In dat jaar kocht Henk van A. de Leeuw een perceel van één hectare aan de Oudeslootseweg. Wat begon als een bescheiden boomgaard, groeide dankzij hard werken, doorzettingsvermogen en liefde voor het vak uit tot het familiebedrijf dat het vandaag de dag is.

Samen met zijn vrouw Riet bouwde Henk niet alleen aan het bedrijf, maar ook aan een groot gezin met twaalf kinderen. Het waren drukke jaren, waarin het werk nooit stil lag. Overdag werd er in de boomgaard gewerkt en 's avonds trok Henk erop uit voor zijn bomen- en palenhandel. Zijn ondernemingszin en

Tweede en derde generatie in het bedrijf, Johan en Jonathan Stigter

onvermoeibare inzet legden het fundament voor de toekomst.

'Alles is met de Zegen van Boven tot stand gekomen / verkregen', was zijn lijfspreuk.

Traditie en vernieuwing

Halverwege de jaren tachtig dienden zich nieuwe kansen aan tijdens de ruilverkaveling. Henk breidde het bedrijf flink uit door vier hectare weiland aan te kopen. Daarnaast nam hij een deel van de boomgaarden over van Baron Van Boetzelaaier, bij wie hij jarenlang had gewerkt. De baron bezat veel grond in de omgeving en deze bijzondere stap betekende opnieuw een belangrijke mijlpaal. Zo groeide het bedrijf uit tot ongeveer dertien hectare.

In 1985 trad zoon Johan Stigter toe tot het bedrijf. Met de komst van deze nieuwe generatie brak ook een nieuwe fase aan. De boomgaard werd gemoderniseerd en er werd geïnvesteerd in een innovatief plantsysteem met een hoge plantdichtheid van maar liefst 4.000 bomen per hectare. Traditie en vernieuwing gingen vanaf dat moment hand in hand. Maar aan het begin van deze eeuw veranderde de fruitteelt sterk. Door de moeilijke markt-omstandigheden voor appels namen de Stigers een ingrijpend maar toekomstgericht

besluit: ze vervingen alle appelbomen door perenbomen. Daarmee bleef het bedrijf zich aanpassen aan de tijd, zonder zijn karakter te verliezen.

De derde generatie

Na het overlijden van Henk Stigter eind 2000 zette Johan het levenswerk van zijn vader voort met dezelfde toewijding. In 2008 is op de kop van de boomgaard een woning gebouwd, van waaruit nog altijd wordt uitgekeken over het land waar generaties Stigter hebben gewerkt. De straatnaam **Hendrik Stigtergaard** houdt de herinnering aan de grondlegger van het bedrijf levend. In 2021 trad ook Jonathan Stigter toe tot het familiebedrijf. Daarmee werkt inmiddels de derde generatie Stigter verder aan het verhaal dat ruim zestig jaar geleden begon met één hectare grond en een grote droom. Een verhaal van vakmanschap, familie en verbondenheid met de boomgaard – waarden die van generatie op generatie worden doorgegeven.

Ook het verhaal van de Arie's Stigter (naamgenoten en verre familie) geeft een goed beeld van de ontwikkelingen van de fruitteelt in Jaarsveld.

Pluktreinvol fruit op weg naar de opslag

De slagerij in de winkelstraat

In 1934 had Jaarsveld nog een echte winkelstraat, met daarin onder meer een bakker, een kruidenier en een slagerij: Slagerij Van Driel. Maar slager Van Driel wilde weg uit Jaarsveld en hij vond een opvolger: slager Maaijen, afkomstig uit Gouda, die samen met zijn vrouw de zaak voortzette

Uit de krant van 2 november 1934

De familie Maaijen

Op 2 november 1934 stond er in de krant een bericht van Van Driel waarin hij alle klanten bedankte en zijn opvolger voorstelde. Slager Maaijen beloofde zijn toekomstige klanten 'vlotte bediening en billijke prijzen'.

De beste koeien en varkens

Eind november werd dochter Willy geboren, en omdat mevrouw Maaijen zelf de klanten wilde blijven helpen kwam er een hulp in de huishouding: Co Molenaar. Slager Maaijen zocht bij de boeren in de omgeving de beste koeien en varkens uit, die hij zelf slachtte in de grote zwarte schuur naast de slagerij. Die schuur is later afgebroken i.v.m. de aanleg van de sticht die de Kerkstraat met de Lekdijk verbindt.

De zwarte schuur naast de slagerij

De slager bracht zelf de bestellingen rond. Met zijn witte jas aan, de grote mand vóór op de fiets, reed hij in Jaarsveld en Lopik rond. De rekeningen voor de klanten schreef hij met de hand. Toen dochter Willy 12 jaar was ging ze haar vader helpen met de bestellingen rondbrengen.

Nieuwe plannen

In 1937 maakte de broer van slager Maaijen een bouwtekening voor een nieuw woonhuis met winkel, dat in 1938 is gebouwd aan de Rolafweg. Het gezin verhuisde toen naar het nieuwe huis. In datzelfde pand hebben later de slagers Dankers en Van Elteren ook een slagerij gehad. De nieuwe woonplek werd een mooie tijd voor het gezin. Mevrouw Maaijen stond achter de toonbank, nieuwe huishoudelijke hulpen Janna Hoogendoorn en Truida Verburg kwamen, en er werden nog vijf dochters geboren.

Groot verdriet

In 1948 werd slager Maaijen ernstig ziek. Na een korte ziekenhuisopname overleed hij aan leverkanker, slechts 48 jaar oud. Dat was een groot verdriet.

De handgeschreven rekening

Mevrouw Maaijen heeft korte tijd hulp gekregen van slagersknecht Wim Graafland uit Krimpen aan de IJssel, die na enkele maanden de slagerij heeft overgenomen.

Mevrouw Maaijen is samen met haar dochters naar Lekkerkerk verhuisd.

Jaarsveld Open Monumentendag 2026

STICHTING
**KUNST
& CULTUUR**
LOPIK

Colofon

Dit boekje is een uitgave van

Stichting Kunst & Cultuur Lopik

kunstencultuurlopi.nl

facebook.com/kunstencultuurlopi

info@kunstencultuurlopi.nl

Teksten en foto's

Bertus de Groot, familie Stigter, Cor Verweij,
Arjan Boele, Dieny Scheffer, Margriet Veth,
Wil Hoeffnagel, Alie Blok, Adrie de Groot

Redactie

Alie Blok, Margriet Veth

Eindredactie

Wil Hoeffnagel, Dieny Scheffer

Ontwerp en opmaak

Murk van Leyden

Druk

Terberg Benschop BV

Bronnen

Yaarsvelt 1630, ets van Abraham Rademaker uit
1727/1733 naar de situatie in 1630. Bron: Rijksmuseum

Een foto uit 1930/1935 genomen vanaf de toren van
de Hervormde Kerk, is de eerste steiger op de loswal te
zien. Bron: Utrechts Archief

De loswal met silo's van Brokking's Veevoederfabrieken.
Bron: archief familie Brokking

Volkverhalen dorpsbewoners, opgetekend door
Henk Boer. Uitgave Stichting Kunst en Cultuur Lopik

Regionaal Historisch Archief Rijnstreek en
Lopikerwaard – Woerden

Historische Vereniging Lopik – dorpen en landerijen.

Boekjes Open Monumentendagen uitgave
Stichting Kunst en Cultuur Lopik

Gedichtenbundel van Pieter Otto Verweij

Utrechts water. 1000 jaar waterbeheer in de
Stichtse Rijnlanden. Haartsen, A.

De Stichtse Rijnlanden. Geschiedenis van de zuidelijke
Utrechtse waterschappen. Donkersloot-de Vrij, M.,
J. Greive, en H. Hovenkamp

Utrechtse Dijken langs Neder-Rijn en Lek
Boer, H., J. Heijs, G. Wammes en W. de Wit

Diverse websites en krantenartikelen

Dorpsstraat, Jaarsveld.